

Kinnipeetavate väärtushinnangute uuring

Justiitsministeerium

TALLINN

Juuli 2009

SISUKORD

UURINGU METOODIKA.....	3
UURINGU PÕHITULEMUSED.....	4
1. Kas inimesi võib usaldada?	4
2. Hea ja kurja määratlus.....	6
3. Hinnang ühiskonna aususele	7
4. Sündmuste mõju kõlbelistele väärtustele ühiskonnas	8
5. Enda süüdiolemise tajumine kuriteos	9
6. Arusaam endale määratud karistuse õiglusest	10
7. Kaasvangide süüdiolemise tajumine kuriteos	11
8. Ohvri rolli tajumine kuriteos.....	12
9. Kas karistused õigusrikkumiste eest on õiglased?.....	13
10. Süüteod, mille puhul rakendada kergemaid karistusi kui vangistus	15
KOKKUVÕTE.....	16

Lisa 1: vastajate profiil

Lisa 2: uuringus kasutatud ankeet eesti ja vene keeles

Lisa 3: andmetabelid

UURINGU METOODIKA

Uuring kinnipeetavate väärtushinnangute teemal viidi uuringufirma Saar Poll poolt läbi ajavahemikul 18.-26. juuni 2009. Uuring viidi läbi **isetäidetava paberankeedi meetodil**. Küsitlus toimus Tallinna, Tartu, Murru ja Viru vanglas. Vastajad valiti **juhuslikkuse alusel**, võttes arvesse vangide tegelikku jaotust selle alusel, mitmendat korda kinnipeetav vangistusasutuses viibib. Vastav informatsioon kinnipeetavate tegeliku jaotuse kohta igas nimetatud vanglas saadi Justiitsministeeriumilt. Selle alusel koostati planeeritud valim iga nelja vangla jaoks eraldi. Vanglate juhtkondi teavitati vajalikust vastajate arvust ja jaotusest selles lõikes, kui mitmendat korda kinnipeetav karistust kannab. Lõpliku vastajate valiku teostasid vanglad.

Kinnipeetavate jaotus üldkogumis, uuringu eel koostatud valimis ja vastajate lõplik jaotus tegelikus valimis olid järgnevad (inimeste arv):

	Üldkogumis	Planeeritud valimis	Tegelikus valimis
Esmakordsed kinnipeetavad	753	71	75
Teistkordsed kinnipeetavad	873	82	52
Kolmanda- ja enamakordsed kinnipeetavad	908	87	84
Teadmata	-	-	2
KOKKU:	2534	240	213

Kokku laekus uuringu käigus **213 korrektselt täidetud ankeeti**. Ühe ankeedi pikkus oli 2 lehekülge A4 formaadis, ankeedid olid koostatud eesti ja vene keeles (vt ka lisa 2: uuringus kasutatud ankeet eesti ja vene keeles). Täidetud ankeedid paluti vastajail panna ümbrikusse ning kinnine ümbrik anda uuringufirma esindajale. Sellise sammu vajalikkuse, nagu ka isetäidetava ankeedi valiku küsitlusmetoodikaks, tingis soov tagada respondentide võimalikult suur anonüümsuseaste. Kõiki vastuseid käsitletakse antud uuringuaruandes vaid üldistatud kujul ega viida kokku ühegi vastaja isikuga.

Täpsem vastajate profiil on toodud aruande lisas 1.

Peamised **küsitlustöös esinenud probleemid**, mis mõjutasid muuhulgas lõplikku respondentide arvu:

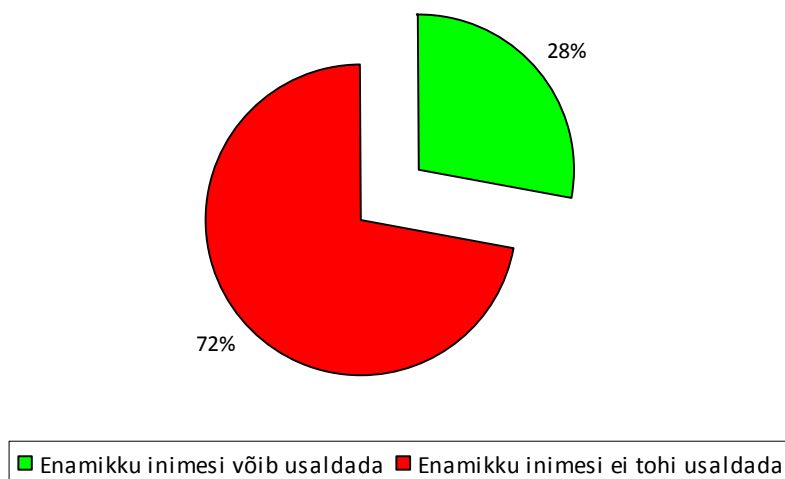
- madalama astme vanglaametnike vähene või ebakorrektno informeeritus uuringu toimumisest ja selle eesmärkidest;
- vangide range päevakava, näiteks küsitlustöö langemine lõunaajale või töötamise ajale, mistõttu osa kinnipeetavaid ei olnud kättesaadavad;
- ankeetide puudulik täitmine (näiteks taustandmete mittetäitmine, mis muudab ankeedi kasutamise andmebaasis võimatuks) või ankeetide täitmatajätmine kinnipeetavate poolt;
- küsimuse K13 liialt keeruline ülesehitus uuringu sihtrühma arvesse võttes, mistõttu jäeti küsimusele sageli vastamata või kasutati vastamiseks ebasobivat skaalat (mõlemad juhtumid kodeeriti hiljem ümber vastusevariandi "vastamata" alla).

UURINGU PÕHITULEMUSED

1. Kas inimesi võib usaldada?

Kõigepealt palusime vastajail hinnata, kas enamikku inimesi võib nende meelest usaldada või enamikku inimesi ei tohi usaldada. Selgus, et pea kolm kinnipeetavat neljast (72%) on seisukohal, et **enamikku inimesi ei tohi usaldada**. Veerand vastajaist (28%) usub, et enamikku inimesi võib usaldada ning neid, kes küsimusele vastamata jätsid, ei olnud.

K1: Kas Te võiksite üldiselt väita, et enamikku inimesi võib usaldada või et enamikku inimesi ei tohi usaldada?
(N=213)

Ligilähedast küsimust oleme küsinud ka **tavaelanikkonna käest** Euroopa Väärtuste uuringu* raames suvel 2008. Tookordne uuring näitas, et Eesti elanikkonnas üldiselt on kaks inimest kolmest (68%) seisukohal, et inimeste usaldamise osas tuleb ettevaatlik olla. 30% elanikkonnast jagas aasta tagasi arvamust, et inimesi võib usaldada. Seega on kinnipeetavate hulgas tavaelanikkonnaga võrreldes mõnevõrra enam neid, kes suhtuvad inimkonna usaldatavusse skeptiliselt.

Emakeele alusel vangide uuringu tulemusi analüüsid on näha, et erinevused puuduvad: nii eesti- kui venekeelsete vastajate seas on ¼ neid, kes on inimeste usaldamisega ettevaatlikud.

Neid, kes inimkonda üldiselt ebausaldusväärseks peavad, oli enim vastajate seas, kes kannavad 3-4-aastast karistust ja viibivad teist korda vanglaseinte vahel. Seevastu 5-aastast ja veelgi pikemat karistust kandvad ning kolmanda- ja enamakordsed vangid olid ülekaalus nende vastajate hulgas, kelle sõnul võib enamikku inimesi usaldada.

Soovisime tulemusi vaadelda ka selle alusel, **mis liiki süüteo** vastaja toime on pannud. Seepärast palusime vastajail märkida, millise paragrahvi alusel määratud süüteo eest nad hetkel karistust kannavad, kusjuures enamasti nimetati rohkem kui üht või kaht erinevat paragrahvipunkti. Neid püüdsime analüüsi käigus ümber kodeerida ja koondada (näiteks § 169-182: Süüteod perekonna ja alaealise vastu, § 422-430:

* Valimi suurus 1500 vastajat üle Eesti

Liiklussüüteod jne). Paraku laekus vastuseid siiski väga erinevatest karistusseadustiku osadest, mistõttu vastajaid kuigi edukalt grupeerida ei saanud, sest mitme süüteo puhul sattus valimisse vaid üksikuid inimesi. Eraldi saame sel põhjusel analüüsida vaid erisusi kolme grupi vahel, milles oli vastajate arv piisav statistiliste järelduste tegemiseks. Need on rahvatervisevastased süüteod (87 inimest), isikuvastased süüteod (71 inimest) ning süüteod perekonna ja alaealise vastu (30 inimest).

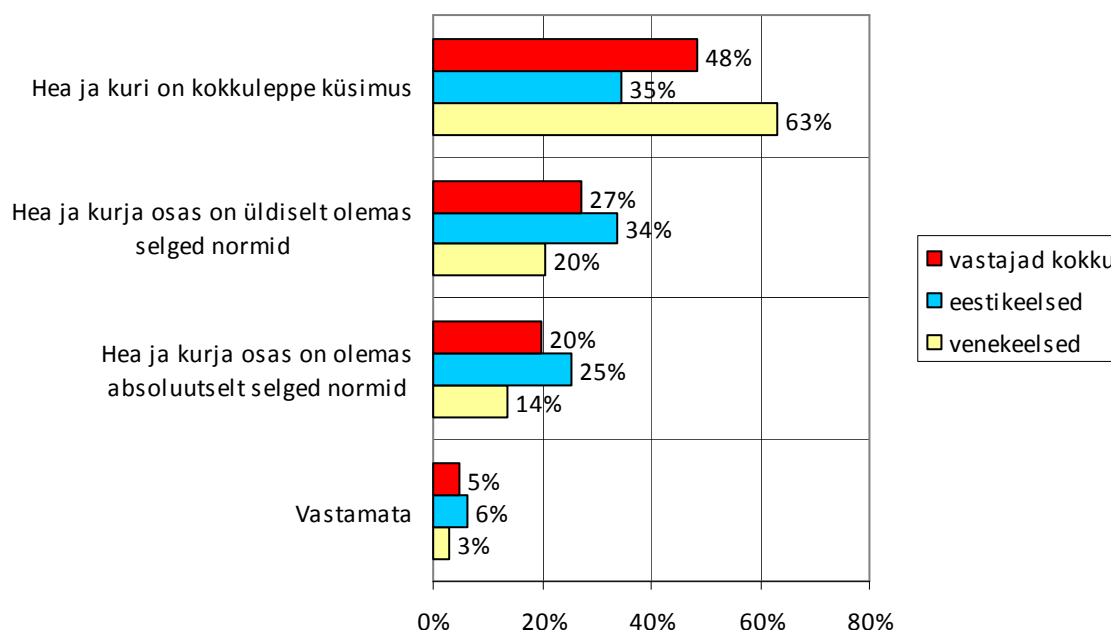
Esimese küsimuse puhul võib välja tuua suundumuse, et rahvatervisevastaste süütegude eest karistust kandjad usuvad märksa sagedamini, et inimesi ei tohiks usaldada, samas kui isiku- ja perekonna/alaealisevastase süüteo toime pannud on ülekaalus teise vastusevariandi poolest.

Ka kõige nooremate vastajate (18-24) hulgas oli enim neid, kes kahtlevad inimeste üldises usaldatavuses.

2. Hea ja kurja määratlus

Edasi palusime respondentidel valida oma seisukohale kõige lähedasem kolme etteantud lause seast, mis kirjeldavad hea ja kurja määratlemist. Iga teine vastaja (48%) usub, et **hea ja kuri on kokkuleppe küsimus**. 27% kinnipeetavatest on seisukohal, et on hea ja kurja osas üldiselt olemas selged normid. Mõnevõrra vähem oli neid, kelle meelest on hea ja kurja osas olemas absoluutselt selged normid. 5% vastanuist jättis küsimusele vastamata.

K2: Siin on kolm väidet, mida inimesed mõnikord hea ja kurja üle arutledes esitavad. Milline neist on Teie seisukohale kõige lähedasem?

Ka siin saame tuua võrdlusandmed möödunudsuuise **elanikkonnaküsitlusega**, mis näitas, et 23% vastanute meelest on olemas absoluutselt selged normid hea ja kurja osas; 31% pidas neid norme üldiselt selgeks ning 44% kokkuleppe küsimuseks. Vahed ei ole suured, ent siiski olemas: kinnipeetavate seas on tavainimestega võrreldes enam levinud seisukoht, et hea ja kuri on vaid kokkuleppe küsimus.

Ülalolev joonis näitab ilmekalt, et antud küsimuse on eesti- ja venekeelsed vangid mõnevõrra erineval seisukohal. Kui eestikeelsete kinnipeetavate hulgas oli keskmisest enam neid, kelle arvates on hea ja kurja osas üldiselt või absoluutselt olemas selged normid, siis **venekeelsed respondendid** olid ülekaalus nende hulgas, kes peavad hea ja kurja määratlust pigem kokkuleppe küsimuseks.

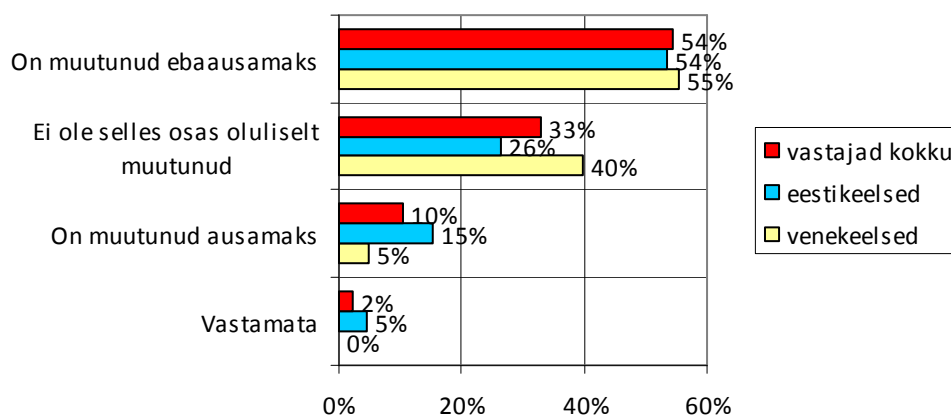
Karistuse pikkuse järgi tulemusi analüüsid selgus, et nende seas, kes kannavad alla üheaastast karistust, on enim neid inimesi, kes peavad head ja kurja piire selgelt määratletuiks. 1-4-aastast karitust kandjad olid ülekaalus aga nende hulgas, kelle arvates on hea ja kuri vaid kokkuleppe küsimus. Head ja kurja peavad pigem kokkuleppe küsimuseks veel perekonna ja alaealise vastu süüteo toime pannud.

Retsidiivsuse astme lõikes ehk arvesse võttes seda, mitmendat korda vastaja kinnipidamisasutuses viibib, statistiliselt olulised erinevused puudusid. Ka vanuse lõikes puudusid siin selged lineaarsed seosed.

3. Hinnang ühiskonna aususele

Küsimusele, kas ühiskond on viimase 15 aasta jooksul muutunud ausamaks või mitte, vastas iga teine küsitletu (55%), et tema meelest on **ühiskond viimasel ajal muutunud ebaausamaks**. Kolmandik vange (33%) leiab, et ühiskond ei ole viimase 15 aasta jooksul selles osas oluliselt muutunud ja vaid kümnendik (10%) nõustub, et ühiskond on muutunud ausamaks. 2% ei osanud küsimusele vastata.

K3: Kas tervikuna on ühiskond Teie arvates viimasel 15 aastal muutunud ausamaks või mitte?

Taas võib märgata seisukohtade erinevust **emakeele lõikes**. Kui eestikeelseid vastajaid oli mõnevõrra keskmisest enam nende hulgas, kelle arvates on ühiskond viimase 15 aasta jooksul muutunud ausamaks, siis venekeelseid kinnipeetavaid oli keskmisest rohkem vastajate hulgas, kelle arvates ei ole ühiskond selles osas oluliselt muutunud. Neid, kes tänast ühiskonda varasemaga võrreldes ebaausamaks peavad, oli eesti- ja venekeelseid respondente pea võrdsel määral.

Väga selgesuunalist tendentsi karistuse pikkuse ega retsidiivsuse astme lõikes antud küsimuse puhul esile tuua ei saa. Ühiskond on senisest ebaausamaks muutunud eeskätt 1-2- ja 5-10-aastast karistust kandvate vangide arvates, samal ajal on see sihtgrupp ka teistest sagedamini seisukohal, et ühiskond on tänaseks ausam. Esmakordsed vangid ning perevastase süüteo sooritanud usuvad kõige sagedamini, et ühiskond on tänaseks ausam.

Vanuse lõikes võid märgata tendentsi, et mida vanem vastaja, seda sagedamini kaldus ta tänast ühiskonda varasemaga võrreldes ebaausamaks pidama. Nooremad olid ülekaalus nende respondentide hulgas, kelle hinnangul märkimisväärseid muudatusi toimunud ei ole.

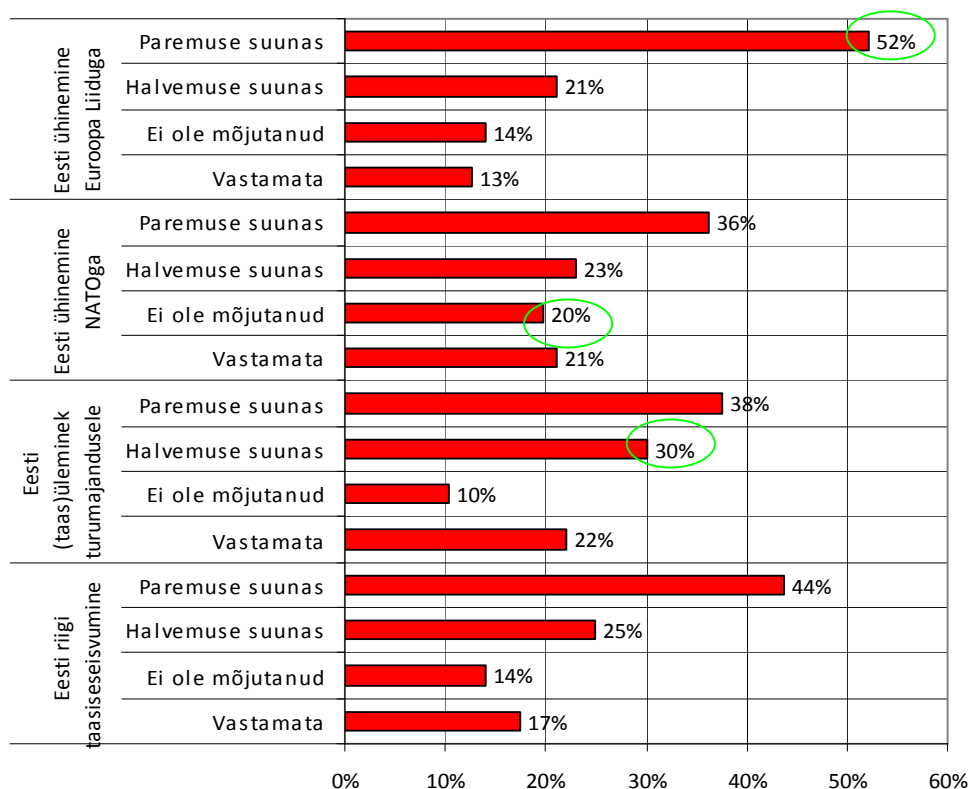
4. Sündmuste mõju kõlbelistele väärtustele ühiskonnas

Järgmiseks andsime vastajaile ette nimekirja suurematest Eesti ühiskonda mõjutanud viimase aja sündmustest ning palusime hinnata, kas need sündmused on muutnud kõlbelisi väärtusi ühiskonnas paremuse või halvemuse suunas, või ei ole need sündmused antud seisukohalt olulist rolli mänginud.

Selgus, et kõige enam **ühiskonna väärtusi paremuse suunas mõjutanud sündmuseks** peavad vangid **Eesti liitumist Euroopa Liiduga** (nõustus 52%). Teisele kohale asetub Eesti taasiseseisvumine (44%) ja kolmandale Eesti (taas)üleminek turumajandusele (38%). Kõige vähem oli neid vastajaid, kelle hinnangul on ühiskonna kõlbelisust paremuse suunas muutnud Eesti ühinemine NATOga (36%).

Analüüsid neid sündmusi, mis kinnipeetavate arvates ühiskonna väärtusi **halvemuse suunas** on mõjutanud, näeme, et esikohale asetub **Eesti (taas)üleminek turumajandusele** (nõustus 30%). Nende sündmuste esirinda, mis ei ole vastajate meelest ühiskonna kõlbelisust mõjutanud, asetub Eesti liitumine NATOga (nõustus 20%).

K4: Kuidas on Teie arvates mõjutanud kõlbelisi väärtusi Eesti ühiskonnas järgmised sündmused?
(N=213)

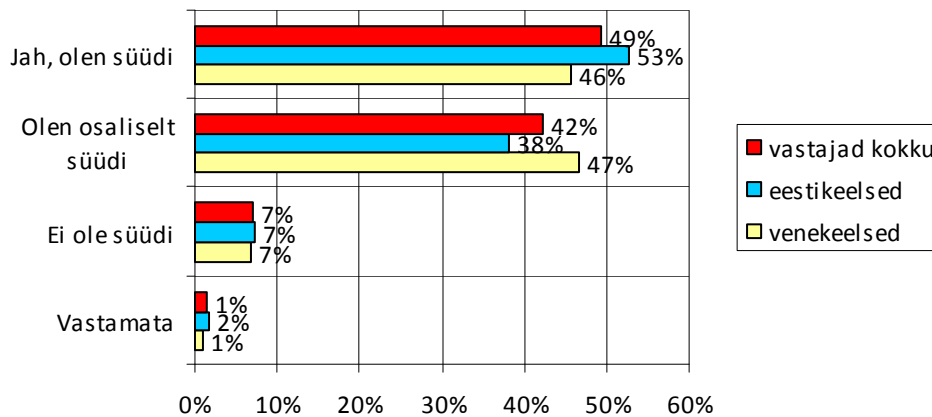
Ilmnes teatav tendents, et kõikide nimetatud sündmuste, v.a liitumine Euroopa Liiduga, mõju ühiskonna väärtustele kaldusid negatiivseks pidama eeskätt 5-10-aastast karistust kandvad kinnipeetavad ning mitmekordsed vangid. Ei saa küll otseselt välja tuua seost, et mida pikem karistus, seda halvemaks hinnatakse mainitud sündmuste mõju, kuid nimetatud sihtrühm tõusis teiste seast selle arvamusega küllalt selgelt esile. Nooremad kinnipeetud kaldusid seevastu pea kõikide sündmuste mõju positiivsena nägema. **Venekeelsed vastajad** hindasid keskmiselt negatiivsemaks Eesti taasiseseisvumise ja NATOga ühinemise mõju ühiskondlikele väärtustele.

5. Enda süüdiolemise tajumine kuriteos

Küsisime kinnipeetavatelt ka, kui mitmendat korda nad kinnipidamisasutuses viibivad, kui pikk vabadusekaotus neile viimati määrati ning millise paragrahvi alusel neid viimati süüdi mõisteti. Need tulemused on näha uuringuaruande lisa 1, vastajate profiil. Kõige rohkem sattus valimisse neid vange, kes on süüdi mõistetud 3-10 aastaks ning kas rahvatervisevastaste või isikuvastaste süütegude tõttu.

Edasi palusime vastajail hinnata, kas nad on enda arvates süüdi selles kuriteos, mille eest praegu karistust kannavad. Iga teine vang (49%) **tunnistas end olevat süüdi** ja veidi väiksem hulk (42%) **osaliselt süüdi** selles kuriteos, mille eest nad hetkel karistus kannavad. 7% oli neid küsitletuid, kes ei pea end kuriteos süüdlaseks ning 1% jättis küsimusele vastuse andmata.

K8: Kas olete enda arvates süüdi selles kuriteos, mille eest Te praegu karistust kannate?

Mõningaid erinevusi võib taas märgata **emakeele lõikes**. Eesti keelt kõnelevaid kinnipeetavaid oli mõnevõrra enam nende hulgas, kes on enda meelest kuriteos süüdi; venekeelseid seevastu nende hulgas, kes tunnistavad end osaliselt süüdi olevaks. Nende seas, kes end süüdlaseks ei pea, on mõlemakeelseid vastajaid võrdsel määral.

Väga selge arvamuste erisus kerkis esile karistuse pikkuse lõikes: mida lühemat karistust vastaja kannab, seda sagedamini on ta oma sõnutsi kuriteos täielikult süüdi, samas kui pikema karistuse kandjad tunnistavad oma süüd vaid osaliselt.

Üsna selge erisus ilmnis ka retsidiivsuse astme lõikes: kui esma- ja teistkordsed vangid kaldusid end keskmisest sagedamini kuriteos täielikult süüdi tajuma, siis enamakordsed kinnipeetavad vaid osaliselt.

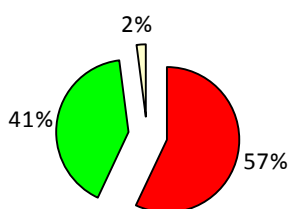
Süüteoiliigi alusel tulemusi vaadeldes näeme, et nii rahvatervisevastaste kui isikuvastaste rikkumiste eest karistust kandjate seas on võrdsel määral neid, kes peavad end täiesti ja kes osaliselt süüdi olevaks. Pere ja alaealise vastu suunatud rikkumise sooritanud tajuvad end keskmisest sagedamini vaid osaliselt süüdi olevana, kuid samal ajal on see ainus grupp, kelle seas ei ole ühtegi vastajat, kes peaks end kuriteos täiesti süütuks.

Tulemused näitavad selgelt ka seda, et nooremad vastajad tunnistavad küsitluses meelsamini oma täielikku süüd talle süükspandavas kuriteos, samas kui vanemaegalsed respondendid on oma sõnutsi vaid osaliselt süüdi.

6. Arusaam endale määratud karistuse õiglusest

Täienduseks eelmisele küsimusele paluti kinnipeetavatel hinnata ka talle määratud karistuse õiglust. Selgus, et enamik vange **peab endale määratud karistust täiesti või pigem õiglaseks** (vastavalt 29% ja 28%). Kokku 41% ehk veidi alla poole oli neid vastajaid, kes pigem ei pea või kindlasti ei pea määratud karistust õiglaseks. 2% kinnipeetavatest ei vastanud antud küsimusele.

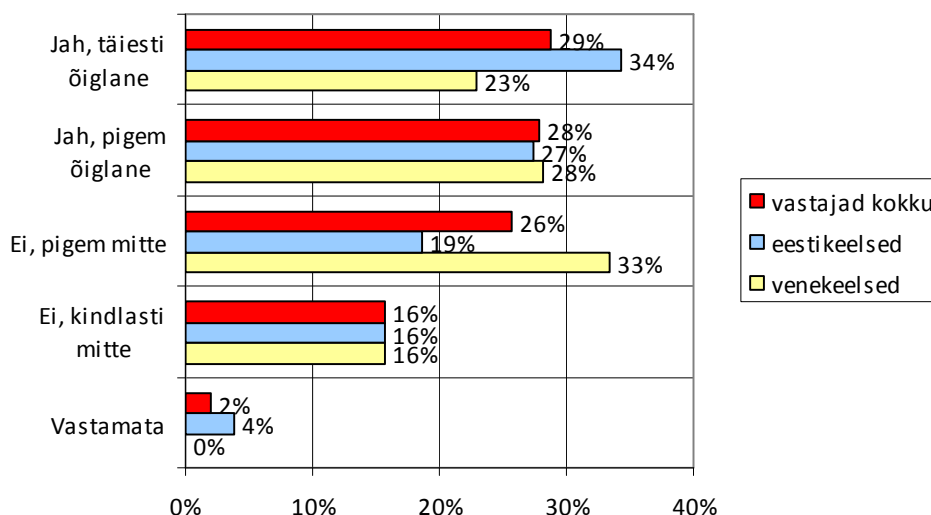
K9: Kas Teie meelest on Teile viimati määratud karistus, mida Te praegu kannate, õiglane?
(N=198)

■ pigem või täiesti õiglane ■ pigem mitte või kindlasti mitte õiglane □ vastamata

Erinevused, mida peegeldab ilmekalt allolev joonis, ilmneseid jällegi **kasutatava keele alusel**. Eestikeelsed vastajaid oli pisut enam küsitletute hulgas, kes pidasid endale määratud karistust õiglaseks ja muukeelseid nende seas, kelle meelest on karistus ebaõiglane.

K9: Kas Teie meelest on Teile viimati määratud karistus, mida Te praegu kannate, õiglane?

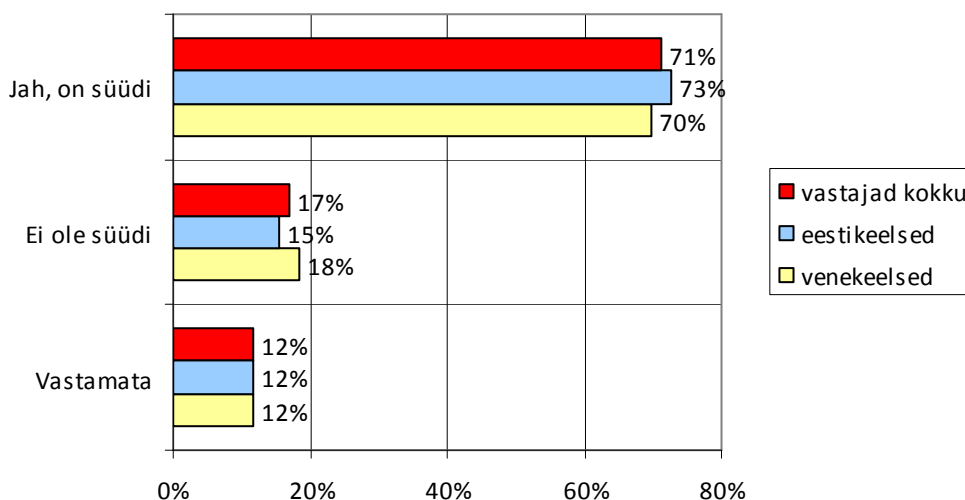

Sellel küsimusel oli seisukohtade erisus seotud karistuse pikkuse määruga: mida pikem karistus, seda harvemini kiputi endale määratud karistust õiglaseks pidama. Sama hinnangut jagasid teise- ja enamakordsed vangid. Ka pere ja alaealise vastu suunatud süüteo sooritanud ei soostunud teistega võrreldes kuigi sageli endale määratud karistust õiglaseks pidama. Vanuse lõikes olulisi erinevusi ei olnud.

7. Kaasvangide süüdiolemise tajumine kuriteos

Kui enamik kinnipeetavaid peab iseennast kuriteos kas osaliselt või pigem süüdi, siis sarnasele küsimusele oma kaasvangide kohta vastati samuti, et **nad on süüdi kuritegudes**, milles nad on süüdi mõistetud. 71% pidas teisi kinnipeetavaid kuriteos süüliseks ja 17% süütuks. Suhteliselt palju, 12%, oli neid, kes ei osanud või ei tahtnud küsimusele vastata.

K10: Kas Teie arvates on enamik kinnipeetavaid, kellega Te olete vanglas kokku puutunud, ka tegelikult süüdi nendes kuritegudes, milles nad on süüdi mõistetud?

Vastupidiselt iseenda süü tajumisele, ei esinenud siin vastaja **emakeele alusel** märkimisväärseid erisusi: nii eesti- kui venekeelsete küsitelute hulgas oli pea võrdselt palju neid, kes peavad kaasvange kuriteos süüdi olevaks.

Ka karistuse pikkuse alusel ei ilmnenud selgesuunalisi erisusi, mille põhjal võiks öelda, et mida pikem karistus vastajale määratud, seda sagedamini peab ta oma kaasvange neile määratud kuriteos süüdlaseks. Küll aga kaldusid teisi kinnipeetavaid keskmisest sagedamini kuriteos süüdi pidama need kinnipeetavad, kelle karistuse pikkus on 3-10 aastat, samuti ka teistkordsed vangisistujad.

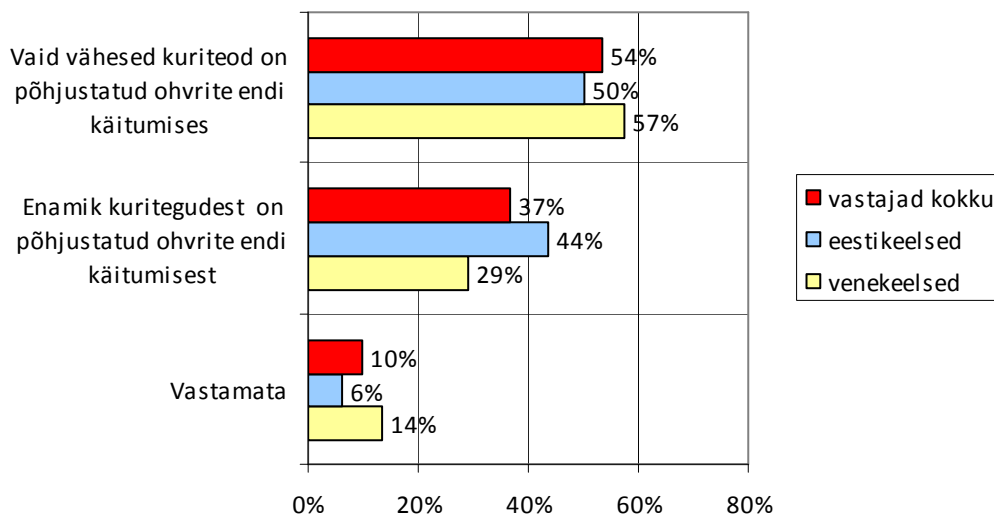
Jällegi eristub teistest enim see vastajaskonna grupp, kes kannab karistust pere ja alaealise vastu suunatud süüteo eest. Nende hulgas oli koguni 93% küsiteluid, kes peavad oma kaasvange süüdi olevaks.

Kaasvangide süütuses on enim veendunud vanusegrupp 35-54.

8. Ohvri rolli tajumine kuriteos

Järgmiseks esitasime respondentidele kaks väidet ohvri rolli kohta kuriteos ning palusime hinnata, millisega neist nad rohkem nõustuvad. Koguni iga kolmas vang (37%) usub, et **enamik kuritegudest on põhjustatud ohvrite enda käitumisest**. Kuigi nimetatud näitaja on väga kõrge, on rohkem siiski neid kinnipeetavaid (54%), kes on veendunud, et vaid vähesed kuriteod on põhjustatud ohvrite enda käitumisest. 10% ei vastanud antud küsimusele.

K11: Kumba väitega allolevatest Te enam nõustute?

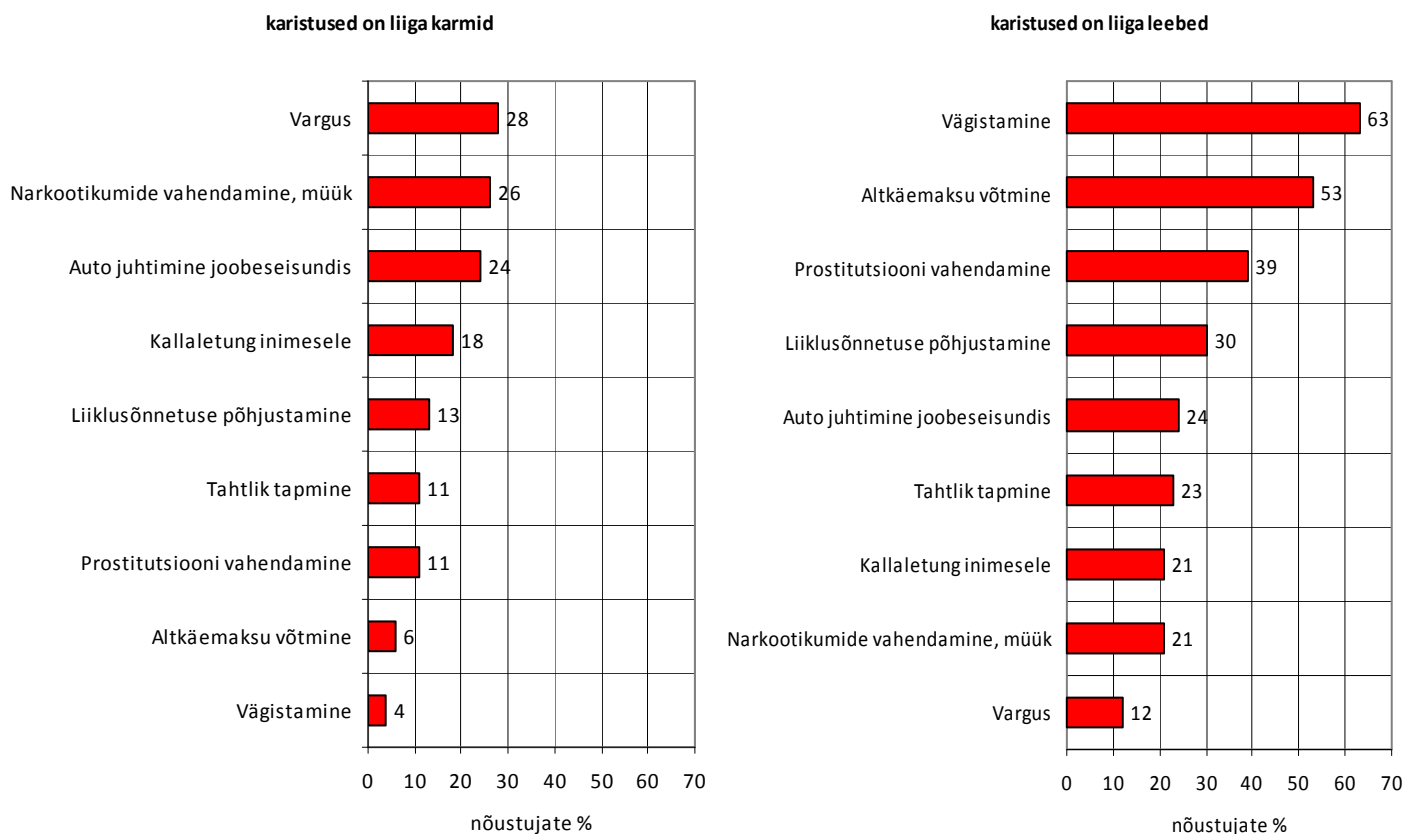
Emakeele lõikes esinenud erinevused olid siin küll veidi väiksemad kui varasemate küsimuste puhul, ent siiski võib esile tuua tendentsi, mille kohaselt kippsid **eestikeelsed vastajad** mõnevõrra keskmisest sagedamini uskuma, et enamik kuritegusid on põhjustatud ohvrite enda käitumisest.

Karistuse pikkuse alusel tulemusi analüüsid selgus, et pikema karistuse kandjad on enam seisukohal, et ohvri roll kuriteos on väike, samas kui lühema karistuse kandjad ja esmakordsed vangid (s.t enamasti eestikeelsed vastajad) uskusid pigem, et enamik kuritegudest on põhjustatud ohvri enda käitumisest.

Võrreldes vastajate antud hinnanguid süüteo liigi lõikes, nähtub, et enim näevad ohvril kuriteos selget rolli isikuvastase süüteo korda saatnud respondendid, samuti pisut keskmisest enam vanemaalised kinnipeetavad.

9. Kas karistused õigusrikkumiste eest on õiglased?

Küsimused 12 andsime vastajaile ette nimekirja erineva astme õigusrikkumistest ning palusime hinnata, kas karistused Eestis on nende rikkumiste eest üldjuhul õiglased, liiga leebed või liiga karmid. Tulemused on näha allolevatel joonistel.

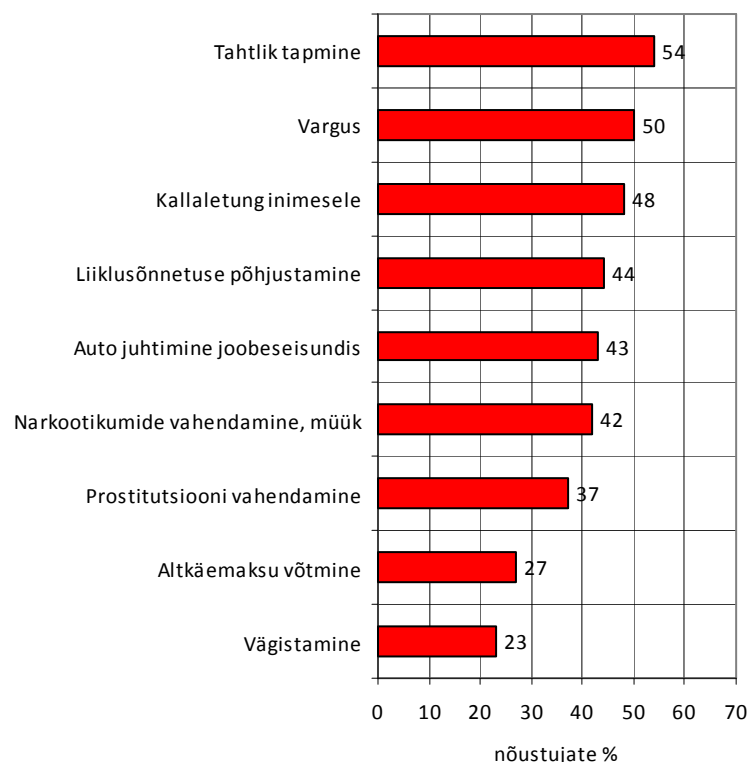

Tinglikult võib tulemusi tõlgendada nii, et kõige raskemateks rikkumisteks peavad kinnipeetavad **vägistamist ja tahtlikku tapmist**, mille puhul on kõige enam neid vastajaid, kelle arvates on määratavad karistused nende süütegude eest õiglased või isegi liiga leebed. Mõneti üllatuslikult asetus nimekirja etteotsa ka altkäemaksu võtmine, mille eest määratavaid karistusi peab iga teine vang liiga leebeks.

Vargust ja narkootikumidega seonduvaid õigusrikkumisi, samuti auto juhtimist joobeseisundis tõlgendatakse mõnevõrra **kergete rikkumistena**, kuivõrd nende puhul jagavad vastajad kõige sagedamini seisukohta, et karistused nende tegude eest on liialt karmid. Ka võib sedalaadi suhtumist põhjendada asjaoluga, et suur osa vastajatest endist oli vastamise hetkel karistust kandmas just nende süütegude eest.

Samal ajal on vargus see süütegu, mille puhul määratud karistuste õigluse osas oldi kõige sagedamini eriarvamustel. Tahtliku tapmise järel oli just vargus see õigusrikkumine, mille eest määratavaid karistusi peeti kõige sagedamini, täpsemalt iga teine vastaja (50%), õiglaseks.

karistused on õiglased

Suurimad erinevused emakeele lõikes ilmnisid näiteks narkootikumide vahendamise ja müügi puhul, mille osas olid venekeelsed vastajad selgelt enam seda meelt, et nende õigusrikkumiste eest määratavad karistused õiglased, mitte aga näiteks liiga leebed. Sama tulemus puudutas autojuhtimist joobeseisundis, liiklusõnnetuse põhjustamist ja kallaletungi inimesele, aga ka näiteks tahtlikku tapmist: eestikeelsed respondendid olid selges ülekaalus nende hulgas, kelle arvates on karistused liialt leebed.

Karistuse pikkuse ja retsidiivsuse astme alusel nii selget suundumust välja tuua ei saa, kuid üsna kindlalt võib tulemustele tuginedes öelda, et näiteks kergema karistuse kandjad ja lühemaajalised vangid (ehk mõnevõrra kergemakujulise õigusrikkumise toime pannud) peavad karistusi selliste raskete kuritegude puhul nagu kallaletung inimesele ja tahtlik tapmine sagedamini liiga leebeks kui pikema karistuse kandjad ja mitmekordsed vangid.

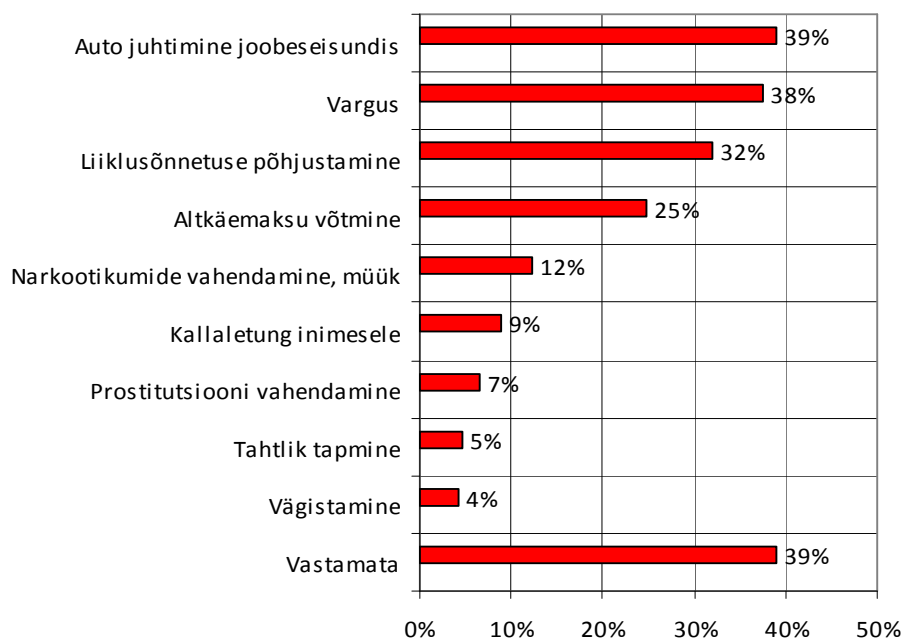
Isikuvastase kuriteo eest süüdi mõistetud peavad keskmisest veidi sagedamini õiglaseks karistusi selliste rikkumiste eest nagu kallaletung inimesele, vägistamine ja tahtlik tapmine.

Kõige selgem erisus vanuse lõikes ilmnis narkokuritegude puhul, mille osas on vanemad vastajad pigem seda meelt, et karistused on liialt leebed ning nooremad leiavad keskmisest sagedamini, et karistused on hoopis liiga karmid. Ka varguste, joobes autojuhtimise ja kallaletungi puhul inimesele olid nooremad vangid enam sellel seisukohal, et karistused võiksid olla kergemad.

10. Süüteod, mille puhul rakendada kergemaid karistusi kui vangistus

Kuivõrd teatud õigusrikkumiste puhul määratavad karistused on kinnipeetavate puhul liiga karmid, esitasime täpsustava küsimuse, kus palusime määrata kuni kolm süütegu, mille puhul võiks rakendada kergemaid karistusi kui vangistus – näiteks rahaträhv, kriminaalhooldus, üldkasulik töö vms. Esimesele kohale sedalaadi rikkumiste seas asetus **autojuhtimine joobeseisundis**, teisele **vargus** ja kolmandale **liiklusõnnetuse põhjustamine**, mille puhul peab alternatiivset karistust asjakohaseks umbes iga kolmas vastaja (vastavalt 39%, 38% ja 32%).

K13: Palun valige nendest kuni kolm süütegu, mille puhul tuleks Teie arvates kindlasti praegusest sagedamini rakendada mõnd muud karistust peale vangistuse (nt rahaträhv, kriminaalhooldus, üldkasulik töö).

Huvitaval kombel ei peeta muud karistust peale vangistuse sobivaks **narkokuritegude** puhul, mida – nagu näitasid vastused eelmisele küsimusele – peetakse ka suhteliselt kergeks õigusrikkumiseks, mille puhul on karistused vastajate arvates liiga karmid.

Olulisimad erisused emakeele lõikes ilmsid selliste süütegude puhul nagu auto juhtimine joobeseisundis, liiklusõnnetuse põhjustamine ja narkokuriteod, mille puhul venekeelne vastajaskond oli keskmisest märksa sagedamini veendumusel, et siin võiks vanglakaristuse asemel määrata muid karistusi. Eesti keelt kõnelevad küsitlitud seevastu tõid keskmisest enam välja altkäemaksu võtmist.

Lühemat, alla 2-aastast karistust kandvate küsitlute arvates võiks kergemaid karistusi rakendada esmajoones varguste puhul. Samal ajal peavad enam kui 10-aastast karistust kandvad isikud kergema karistuse vääriliseks peaausjalikult auto juhtimist joobeseisundis.

Isikuvastase kuriteo toime pannud vastajad näeksid vangistusest kergemat karistust asjakohasena eeskätt joobes autojuhtimise puhul. Pere ja alaealise vastu suunatud rikkumise eest süüdi mõistetute esimene valik antud kontekstis oli samuti joobes autojuhtimine, rahvatervise vastu süüteo sooritanutel aga vargus. Vanuse lõikes jaotusid tulemused ühtlasemalt.

KOKKUVÕTE

Juunis 2009 viis uuringufirma Saar Poll Tallinna, Tartu, Viru ja Murru vanglas läbi kinnipeetavate väärtushinnangute uuringu.

Uuringust selgub, et kolm kinnipeetavat neljast usub, et enamikku inimesi ei tohi üldiselt usaldada. Kõige sarnasem küsimust ka tavaelanikkonnalt täpselt aasta tagasi. Tulemuste võrdlus näitab, et vangide hulgas on neid, kes inimeste usaldatavusse umbusklikult suhtuvad, rohkem kui tavaelanike seas.

Küsimusele hea ja kurja määratlusest elus vastas valdav osa kinnipeetavaist, et hea ja kuri pole mitte selgelt ega isegi osaliselt normeeritud, vaid pigem kokkuleppe küsimus. Ka neid tulemusi saime võrrelda elanikkonna väärtushinnangutega. Jällegi ilmnes, et vangistuses viibivad jagavad tavakodanikega võrreldes sagedamini seisukohta, mille järgi hea ja kuri on kõigest kokkuleppe küsimus, mitte niivõrd selgete normidega määratletud. Vangide endi hulgas on nimetatud seisukohal pigem venekeelsed vastajad.

Tervenisti pool küsitletud kinnipeetutest usub, et Eesti ühiskond tervikuna on viimase 15 aasta jooksul muutunud ebaausamaks. Vanuse lõikes kaldusid tänast ühiskonda varasemast ebaausamaks pidama pigem vanemaealised vastajad.

Erinevatest suurematest ühiskondlikest muutustest positiivseimaks peavad kinnipeetavad Eesti liitumist Euroopa Liiduga, mille puhul nõustus enamik respondente, et see sündmus on ühiskonna kõlbelisi väärtusi muutnud paremuse suunas. Halvemuse suunas on vangide hinnangul ühiseid väärtusi muutnud Eesti (taas)üleminek turumajandusele. Riigi liitumine NATO-ga on aga sündmus, mille puhul jagati kõige sagedamini arvamust, et olulisi muudatusi see kaasa toonud ei ole. Keskmisest negatiivsemaks hindasid Eesti taasiseseisvumise ja NATOga liitumise mõjusid Eesti ühiskonna väärtustele venekeelsed vastajad.

Mõnevõrra isikukeskema teemaga jätkates palusime kinnipeetutel hinnata, kas nad peavad end süüdi kuriteos, mille eest hetkel karistust kannavad. Valdav enamik vange on oma sõnutsi kuriteos kas täielikult või osaliselt süüdi. Venekeelsed vastajad, pikema karistuse kandjad ja mitmekordsed vangid, samuti vanemaealised respondendid kaldusid end keskmisest sagedamini vaid osaliselt, mitte aga täielikult süüdi olevaks tunnistama.

Üle poole küsitletuist nõustub ka endale määratud karistusega, pidades seda kas täiesti või pigem õiglaseks. Taas kerkis esile venekeelne vastajaskond, samuti pikka karistust kandvad ja mitmendat korda vanglas viibivad vastajad, kes olid vähem aldis endale määratud karistust õiglaseks pidama.

Kui iseennast peab enamik kinnipeetavaid kas osaliselt või täielikult süüdi selles kuriteos, mida talle süüks pannakse, siis ka oma kaasvangide süüs on valdav enamus veendunud. Taustandmete lõikes siin selgesuunalisi erisusi ei ilmnenud.

Iga kolmas vang usub, et enamik kuritegudest on põhjustatud ohvrite endi käitumisest. Enam olid vastajaskonnas selle seisukoha poolest esindatud eestikeelsed vastajad, samuti lühema karistuse kandjad ja esmakordsed vangid.

Tinglikult võib öelda, et kõige raskemateks rikkumisteks peavad kinnipeetavad vägistamist ja tahtlikku tapmist, mille puhul oli kõige rohkem neid vastajaid, kelle arvates on määratavad karistused nende süütegude eest õiglased või isegi liiga leebed. Karistused võiksid aga respondentide hinnangul olla veelgi karmimad varguste, narkokuritegude ja joobes autojuhtimise puhul.

Mõnevõrra vastuolulisena näivana eelmainitule näitas järgmine küsimus, et joobes autojuhtimine ja vargus on ka just need õigusrikkumised, mille puhul võiks kinnipeetute meelest rakendada muid karistusmeetmeid peale vangistuse, näiteks rahatrahvi, kriminaalhooldust, üldkasulikku tööd. Vastused mõlemale küsimusele peegeldavad aga üsna selgelt, et nimetatud rikkumisi peetakse suhteliselt kergeastmelisteks mõne muuga võrreldes. Huvitaval kombel ei peeta muud karistust peale vangistuse kuigi kohaseks narkokuritegude puhul, mida eelnenud küsimuses samuti üsna kergeks rikkumiseks hinnati (s.t karistusi nende eest peetakse liiga karmiks).

Lisa 1: vastajate profiil

		KOKKU	
		Arv	%
Koht	Tallinna vangla	60	28,2%
	Viru vangla	40	18,8%
	Tartu vangla	53	24,9%
	Murru vangla	60	28,2%
Küsitluse keel	Eesti	110	51,6%
	Vene	103	48,4%
Kui mitmendat korda kannate Te karistust kinnipidamisasutuses?	Esimest korda	75	35,2%
	Teist korda	52	24,4%
	Kolmandat korda	22	10,3%
	Neljandat või enam korda	62	29,1%
	Vastamata	2	0,9%
Kui pikk vabadusekaotus Teile viimati karistuseks määrati?	Vähem kui 1 aasta	23	10,8%
	1-2 aastat	49	23,0%
	3-4 aastat	56	26,3%
	5-10 aastat	56	26,3%
	11-21 aastat	24	11,3%
	Vastamata	5	2,3%
Vanus	18 - 24	49	23,0%
	25 - 34	69	32,4%
	35 - 44	47	22,1%
	45 - 54	26	12,2%
	55 +	16	7,5%
	Vastamata	6	2,8%
KOKKU		213	100,0%

	KOKKU	
	Arv	%
§ 183-198: RAHVATERVISEVASTASED SÜÜTEOD	87	40,8%
§ 113-150: ISIKUVASTASED SÜÜTEOD	71	33,3%
§ 169-182: SÜÜTEOD PEREKONNA JA ALAEALISE VASTU	30	14,1%
Vastamata	15	7,0%
§ 89-112: INIMSUSE JA RAHVUSVAHELISE JULGEOLEKU VASTU	14	6,6%
§ 422-430: LIIKLUSSÜÜTEOD	14	6,6%
§ 255-287: AVALIKU RAHU VASTASED SÜÜTEOD	6	2,8%
§ 231-254: RIIGIVASTASED SÜÜTEOD	4	1,9%
§ 151-168: POLIITILISTE JA KODANIKUÕIGUSTE VASTASED SÜÜTEOD	1	0,5%
§ 199-215: VARAVASTASED SÜÜTEOD	1	0,5%
§ 372-402: MAJANDUSALASED SÜÜTEOD	1	0,5%
§ 403-421: ÜLDOHTLIKUD SÜÜTEOD	1	0,5%
KOKKU	213	100,0%